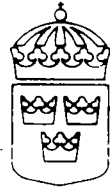

Jordbruksutskottets betänkande

1986/87:11

om djurförsök

JoU
1986/87:11

Sammanfattning

I betänkandet behandlas nio motioner om djurförsöken.

Företrädare för Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök har inför utskottet lämnat synpunkter i ärendet.

Utskottet tillstyrker att riksdagen med anledning av motionsyrkanden om förbud mot den s. k. LD 50-metoden ger regeringen till känna att kraftfulla insatser bör göras för att snarast få till stånd en avveckling av metoden.

Utskottet förordar att riksdagen med anledning av ett motionsyrkande om förbud mot export av icke destinationsuppfödda försöksdjur till de andra nordiska länderna ger regeringen till känna att förslag till åtgärder för att förhindra eller kontrollera sådan export bör framläggas för riksdagen.

Övriga motioner avstyrks med hänvisning till bl. a. pågående arbete med djurförsöksfrågorna inom jordbruksdepartementet.

Till betänkandet har fogats tre reservationer (alla vpk).

Motioner

Motion 1985/86:Jo505 av Mats O Karlsson m. fl. (s), vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att LD 50-metoden bör förbjudas,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att de djuretiska nämnderna bör ges en starkare ställning,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att stödet till utveckling av alternativa metoder ökas,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att statens bakteriologiska laboratorium bör förbjudas att använda apor vid framställningen av poliovaccin,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att tillsynen över försöksdjursverksamheten bör skärpas.

Motion 1985/86:Jo509 av Birgitta Hambraeus och Pär Granstedt (båda c), vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i berörda lagar så att djurtest ersätts med andra metoder.

Motion 1985/86:Jo515 av Viola Claesson och Jörn Svensson (båda vpk),
vari yrkas

JoU 1986/87:11

1. att riksdagen hos regeringen begär att den ger myndigheterna direktiv att följa 1978 års försöksdjurslagstiftning i enlighet med vad som anförts i motionen.

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag som innebär förbud mot användningen av LD 50-tester.

3. att riksdagen hos regeringen begär att åtgärder vidtas för att stoppa kosmetikatester på djur.

Motion 1985/86:Jo516 av Lisbet Calner och Karl-Erik Svartberg (båda s),
vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning som stoppar användandet av försöksdjur i kosmetikaproduktionen.

Motion 1985/86:Jo519 av Jörn Svensson m. fl. (vpk), vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en kvalificerad, självständig och kritiskt grundad utredning om det vetenskapliga värdet i försök med djur.

Motion 1985/86:Jo521 av Karl Erik Olsson m. fl. (c), vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av de allmänt förekommande djurförsöksmetoderna på det sätt som anförts i motionen.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om de djurförsöksetiska nämndernas framtida sammansättning och verksamhet.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om LD 50-testet.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av ökade resurser för forskning kring alternativ till plågsamma djurförsök.

5. att riksdagen hos regeringen begär förbud mot användning av djurförsök för testning av kosmetiska preparat.

Motion 1985/86:Jo522 av Martin Olsson (c), vari yrkas.

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om förbud att utföra tester av kosmetiska och hygieniska preparat på djur.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om tillsättande av en utredning för att pröva djurförsökens vetenskapliga relevans.

Motion 1985/86:Jo528 av Ingvar Eriksson m. fl. (m), vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående alternativ till djurförsök.

Motion 1985/86:Jo529 av Ingvar Eriksson och Arne Svensson (båda m),
vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utförelse av försöksdjur.

Den 1 juli 1979 trädde nya bestämmelser om användning av djur för vetenskapligt ändamål m. m. i kraft (prop. 1978/79:13, JoU 1978/79:5). Syftet med de nya bestämmelserna var att begränsa och kontrollera djurförsöken.

Dåvarande chefen för jordbruksdepartementet tillkallade den 7 november 1985 med stöd av regeringens bemyndigande en särskild utredare med uppdrag att utreda vissa frågor rörande den etiska prövningen av djurförsök. Utredningen, i det följande benämnd djurförsöksutredningen, avgav i juni 1986 betänkandet Ds Jo 1986:3 Etisk prövning av djurförsök. Betänkandet har remissbehandlats. Inom jordbruksdepartementet övervägs för närvarande djurförsöksfrågorna på grundval av nämnda betänkande och remissbehandlingen därav. Arbetet med dessa frågor kommer att i viss utsträckning samordnas med den totalöversyn av djurskyddslagen (1944:219) som pågår inom departementet.

Prövningssystemet m. m.

Gällande ordning

Bestämmelser om användning av djur för vetenskapligt ändamål m. m. har funnits i djurskyddslagen (1944:219) alltsedan lagens tillkomst. Den allmänna regeln i 2 § att djur skall behandlas väl och såvitt möjligt skyddas mot lidande är tillämplig även på försöksdjuren. Bland de bestämmelser som särskilt gäller försöksdjursverksamheten märks framför allt reglerna om tillstånd till försöksdjursanvändning och om djurens behandling i samband med försöket. I 13 § stadgas att det vid operativt ingrepp m. m. inte får tillfogas djuret större lidande än som är oundgängligt. Kan det antas att avsevärt lidande åsamkas djuret även sedan ingreppet eller åtgärden slutförts skall djuret därefter dödas snarast möjligt.

Nuvarande bestämmelser om etisk förprovning av djurförsök m. m. infördes med verkan fr. o. m. den 1 juli 1979 (prop. 1978/79:13, JoU 1978/79:5). Bland bestämmelserna kan nämnas 12 § djurskyddslagen, enligt vilken krav ställs på tillstånd av lantbruksstyrelsen för användning av djur för vetenskaplig forskning eller undervisning, sjukdomsdiagnos och framställning av läkemedel eller annat härmed jämförligt ändamål. Kravet på tillstånd gäller endast sådana djurförsök som är förenade med operativt ingrepp, insprutning eller blodavtappning eller eljest medför ångest eller annat lidande för djuret.

I enlighet med 1978 års riksdagsbeslut har i varje högskoleregion inrättats en djurförsöksetisk nämnd med uppgift att pröva den tillämnade användningen av försöksdjur i verksamhet som avses i 12 § första stycket lagen (1944:219) om djurskydd. Vid prövningen skall hänsyn tas till å ena sidan djurförsökets betydelse och å andra sidan lidandet för djuren. Nämnderna har en rådgivande funktion och skall biträda dem som leder djurförsöken med råd. Nämnderna skall skyndsamt underrätta miljö- och hälsoskyddsnämnderna om prövningen.

I varje nämnd skall ingå lika många lekmän, forskare och representanter för personal som handhar försöksdjur. Bland lekmännen skall ingå representanter för djurskyddsorganisationer. Antalet ledamöter bestäms av lantbruksstyrelsen. Ledamöterna utses av lantbruksstyrelsen för högst tre år i sänder. Bland ledamöterna utses lantbruksstyrelsen ordförande och vice ordförande. I lantbruksstyrelsens föreskrifter om de djurförsöksetiska nämnderna finns en jävsregel som innebär att en ledamot inte får delta i prövningen av ett försök i vilket han själv medverkar eller om han annars är jävig.

Samtidigt med de djurförsöksetiska nämnderna inrättades en central försöksdjurnämnd (CFN) med uppgift bl. a. att vara ett samordnande och rådgivande organ inom försöksdjursverksamheten. Nämnden skall verka för en minskad användning av försöksdjur, bl. a. genom stöd till alternativa och kompletterande metoder till djurförsök.

Tillsynen över djurens vård och behandling åvilar de kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnderna. Länsstyrelserna fyller härvidlag en övervakande funktion. Den centrala tillsynen tillkommer lantbruksstyrelsen.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om sammansättningen av de etiska nämnderna har tidigare behandlats av utskottet med anledning av motioner (se JoU 1980/81:1, JoU 1983/84:12, JoU 1985/86:6). Då frågan senast var aktuell hösten 1985 framhöll utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande JoU 1985/86:6 att det givetvis var viktigt att nämnderna har en mångsidig sammansättning och att både djurskyddsintresset och tillgängligheten av alternativa metoder kan bli beaktade. Utskottet påpekade att innebörden av 1978 års riksdagsbeslut var att lantbruksstyrelsen bemyndigats att meddela föreskrifter i förevarande hänseende och att det vidare är en av CFN:s huvuduppgifter att följa de etiska nämndernas arbete och bedömningen i frågor om användningen av försöksdjur. Utskottet hänvisade till att regeringen beslutat om en översyn av den etiska prövningen av djurförsök och var med hänsyn till det anförda inte berett att förorda åtgärder eller uttalanden som skulle innebära att riksdagen detaljstyrde nämndernas sammansättning och funktion.

I nämnda betänkande behandlade utskottet därefter ett motionsyrkande som rörde frågan om jäv för ledamot och utgick därvid från att jävsregeln i lantbruksstyrelsens föreskrifter tillämpades på ett sådant sätt att förtroendet för nämndens opartiskhet bevarades. I fråga om ett i en motion framfört önskemål om bättre statistik påpekade utskottet att lantbruksstyrelsen och CFN varje år sammanställer statistik över uppfödningen och förbrukningen av försöksdjur. I övrigt hänvisade utskottet till att den allmänna tillsynen över djurens vård och behandling ankommer på de kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnderna. Utskottet avstyrkte samtliga motioner.

Djurförsöksutredningen

Djurförsöksutredningen lämnar följande förslag vad beträffar provningssystemet m. m.

Lantbruksstyrelsens nuvarande funktion som centralmyndighet för de etiska nämnderna överförs på CFN. CFN bör ha ansvaret för bl. a. statistikföreläsning och detaljföreskrifter rörande den etiska prövningen. Förslaget föranleder en omorganisation och utbyggnad av CFN:s sekretariat. Uppgiften att utse ledamöter och ordförande i de etiska nämnderna bör dock enligt utredningen åvila de berörda högskolestyrelserna.

De etiska nämnderna bör även i fortsättningen ha en rådgivande funktion. Liksom hittills förutsätts det att försöksledarna kommer att följa nämndens utlåtande.

Utredningen anser att antalet ledamöter i nämnderna bör begränsas och nämner som ett lämpligt antal 9—12 ledamöter. Utredningen understryker betydelsen av att nämnderna får en så mångsidig sammansättning som möjligt. De bör därför även i fortsättningen bestå av forskare, försöksdjurstekniker och lekmän. Forskarna bör representera olika ämnesområden. Någon eller några av dessa bör ha kunskaper i fråga om alternativa metoder. Av personal som handhar försöksdjur bör såväl laboratoriepersonal som djurvårdande personal vara företrädde. Bland lekmännen bör finnas representanter för djurskyddsorganisationerna och för allmänna samhällsintressen. Utredningen har inte funnit tillräcklig anledning att föreslå någon ändring i fråga om proportionen mellan de olika ledamotskategorierna. Nämnderna bör således till lika delar bestå av forskare, representanter för försöksdjurspersonal och lekmän jämte suppleanter för dessa.

Utredningen föreslår att man avskaffar det nuvarande systemet för behandling av en ansökan som innebär att en tremännagrupp ur den berörda nämnden i första hand prövar ansökningen.

Utredningen utgår från att en jävsregel motsvarande den nu gällande kommer att tas in i detaljföreskrifterna för den etiska prövningen. Bestämelsen får utformas och tillämpas enligt allmänna förvaltningsrättsliga principer. Om utredningens förslag om avskaffande av tremännagrupperna och minskning av ledamotsantalet i nämnderna genomförs kommer sannolikheten för uppkommande jävssituationer eller intressekonflikter att minska betydligt. Den ledamot som bedöms sitta i jävssituation i ett enskilt prövningsärende kan helt enkelt avstå från att delta i nämndens beslut, påpekar utredningen. Även dessa frågor bör enligt utredningens mening primärt tillhöra centralmyndighetens kompetensområde.

I betänkandet föreslås att ett försök inte får påbörjas förrän den etiska nämnden prövat ansökningen. Enligt förslaget avskaffas den nuvarande uppdelningen mellan anmälningsärenden och ansökningsärenden, vilket innebär att samtliga försök blir föremål för prövning i vederbörande nämnd.

Utredningen har inte funnit anledning att föreslå några organisatoriska förändringar i den lokala tillsynen och kontrollen av försöksdjursverksamheten. En förstärkning av kommunernas resurser för tillsynsarbetet framstår visserligen som önskvärd i och för sig. Det bör dock i första hand ankomma på de berörda kommunerna att bedöma behovet av sådana förstärkningar liksom formerna för deras finansiering.

Medlemsstaterna i Europarådet har under år 1985 utarbetat en konvention om skydd för djur (rygggradsdjur) som används för försök och andra vetenskapliga ändamål (European Convention for the Protection of Vertebrate Animals Used for Experimental and other Scientific Purposes). Konventionen är för närvarande öppen för undertecknande av medlemsstaterna i Europarådet och i EG. I mars 1986 har konventionen undertecknats av Sverige och fem andra stater.

Konventionen syftar till att begränsa djurförsöken och uppmuntra användandet av alternativa metoder. Djurförsök som medför smärta, lidande, ångest eller bestående skada skall, om de ej kan helt undvikas, begränsas till ett minimum. Medlemsstaterna åtar sig att så snart som möjligt inrätta ett effektivt system för kontroll och övervakning av djurförsök. Försök som vållar allvarlig smärta (severe pain) och som väntas bli långvarig (likely to endure) skall underkastas en särskild anmälnings- eller tillståndsprocedur inför en behörig myndighet. Om en vetenskapligt godtagbar alternativmetod finns "skäligen och praktiskt tillgänglig" (reasonably and practicably available) skall djurförsök för de i konventionen angivna syftena ej få förekomma.

Djurförsöksutredningen lämnar vissa förslag som syftar till att anpassa det svenska regelsystemet på området till Europarådskonventionens krav (betänkandet s. 71—74).

Utredningen föreslår att djurförsöken indelas i två grupper, A och B. Till åtgärdstyp B hänförs de försök som måste definieras särskilt till följd av Sveriges åtaganden enligt Europarådskonventionen. Det gäller försök där djuret tillfogas eller löper risk att tillfogas avsevärd smärta som kan förväntas bli långvarig. B-försökstyper hör enligt utredningens mening prövas med särskilt stor noggrannhet av den etiska nämnden. Utredningen hänvisar vidare till andra bestämmelser i konventionen som för svenskt vidkommande bör uppmärksammas. Det gäller dels kravet på att personer som deltar i djurförsök m. m. skall ha lämplig utbildning för ändamålet, dels kravet på medlemsstaterna att insamla statistisk information om användningen av försöksdjur.

LD 50-metoden

Nuvarande tillämpning m. m.

Beträffande LD 50-prövningen finns i djurförsöksutredningens betänkande (s. 23—29) bl. a. följande uppgifter.

När det gäller toxicitetstest har LD 50-prövningen länge utförts som rutinmetod för att få underlag till bedömning av skadeeffekter av läkemedel vid engångstillförsel av höga doser. Betydelsen av hög statistisk noggrannhet hos LD 50-värdet har ifrågasatts av bland andra Zbinden och Flury-Roversi (1981). LD 50 och alternativa metoder har vidare diskuterats vid olika internationella möten, bl. a. ett symposium 1981 organiserat av CFN och socialstyrelsen, samt ett "Workshop" 1983 stött av Food and Drug Administra-

tion (FDA) i USA. Den debatt som förts har bland annat lett till att det i de nordiska riktlinjerna för läkemedelsregistrering anges under avsnittet "Single dose toxicity" att "In suitable species a quantitative evaluation of the lethal dose can be made, but a high level of precision is not required". Detta innebär att ett klassiskt LD 50-test med ett stort antal djur för att erhålla hög statistisk noggrannhet inte kommer att krävas för flertalet läkemedel. De nordiska riktlinjerna från 1 januari 1985 ersätter de nuvarande svenska bestämmelserna. Dessa krav stämmer i allt väsentligt överens med FDA:s praxis sådan den kommer till uttryck i "Report on acute studies workshop, 1983" och torde även komma att ansluta till EG:s framtida anvisningar. Socialstyrelsen kommer dock, liksom FDA anger, att även fortsättningsvis kräva akuta toxicitetsstudier på försöksdjur för läkemedel. Frånvaron av sådan dokumentation skulle kunna äventyra säkerheten för patienterna och för andra som har att hantera läkemedelssubstanser. I vissa fall, t. ex. för ämnen som är eller kan förväntas vara särskilt toxiska, kan även tills vidare LD 50-test komma att erfordras, eftersom andra testmetoder för akut toxicitet involverande användning av ett begränsat antal djur ännu är knapphändigt validerade. Alternativa metoder, som innebär att försöksdjur inte kommer till användning, kan för närvarande inte ersätta akuta toxicitetsstudier på försöksdjur.

De svenska dokumentationskraven har i stor utsträckning tillkommit inom ramen för det nordiska samarbetet. Ett särskilt samarbetsorgan, nordiska läkemedelsnämnden, har inrättats. Även i övrigt föreligger stor överensstämmelse med krav som ställs av t. ex. EG-länderna samt av USA (FDA m. fl. myndigheter).

Inom kemikalieinspektionens ansvarsområde föreligger för närvarande krav på djurförsök för bekämpningsmedel. Tills vidare tillämpas de dokumentationskrav som produktkontrollnämnden fastställde år 1981.

Kemikalieinspektionen har sedan en tid tillbaka tillämpat principen att acceptera andra tester än regelrätta LD 50-test som underlag för bedömning av akut giftighet. Det kommer att ta lång tid innan sådana nya krav slår igenom i praktiken. De flesta ansökningshandlingar som i dag inkommer till registreringsmyndigheten innehåller rapporter om djurförsök vilka som regel utförts för flera år sedan. I USA är situationen likartad — man rekommenderar företagen att inte utföra LD 50-test utan accepterar enklare former av test för att få en uppfattning om den akuta toxiciteten. Som regel har man andra upplysningar som ger ett tillräckligt underlag för bedömning av den akuta toxiciteten.

Kunskapsläget när det gäller toxiciteten hos allmänna kemikalier är mycket sämre än för de förprövningspliktiga produkterna. Många gånger är ett LD 50-värde den enda information man har om ett kemiskt ämne som underlag för en klassificering.

Tidigare riksdagsbehandling

Den s. k. LD 50-metoden har behandlats av utskottet under riksmötena 1983/84 och 1985/86. I sitt av riksdagen godkända betänkande JoU 1983/84:12 förutsatte utskottet att LD 50-metoden skulle komma att utnyttjas i allt mindre omfattning efter hand som forskningen fick tillgång till alterna-

tiv som var fullvärdiga bl. a. från medicinsk synpunkt. I betänkandet JoU 1985/86:6 hänvisade utskottet till sitt tidigare uttalande i frågan och tillade att allt flera länder, enligt uppgift från CFN, hade frångått kraven på toxicitetstest m. m. genom LD 50-metoden. För Sveriges del hade socialstyrelsen fastställt nya riktlinjer den 1 januari 1985, som i väsentliga delar överensstämde med ett av CFN beslutat handlingsprogram enligt vilket LD 50-metoden skulle tillämpas endast när det gällde vissa produkter med särskilt hög toxicitet. På utskottets hemställan beslöt riksdagen att motionsyrkandena om minskad användning av LD 50-metoden inte skulle föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Alternativa metoder

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen, bl. a. i samband med 1978 års riksdagsbeslut om allmänna riktlinjer för försöksdjursverksamheten (JoU 1978/79:5), redovisat sin uppfattning om det angelägna i att användningen av försöksdjur så långt möjligt kan begränsas och att en övergång till andra forskningsmetoder stimuleras. Då utskottet senast behandlade frågan (se JoU 1985/86:6) erinrade utskottet om att det åvilade CFN att särskilt verka för en minskad användning av försöksdjur, bl. a. genom att främja utvecklingen av alternativa metoder till djurförsök. För detta ändamål hade nämnden tillförts successivt ökade budgetmedel. I anslagstilldelningen prioriteras forskningsprojekt som innefattar användande av humant cellmaterial. Utskottet påpekade att fr. o. m. budgetåret 1985/86 bidrar läkemedelsindustrin till finansieringen av forskning om alternativa försöksmetoder m. m. enligt avtal mellan staten och Läkemedelsindustriföreningen. Utskottet hänvisade vidare till att CFN aktivt deltar i det internationella samarbetet på hithörande område. Nämnden hade också arrangerat flera internationella konferenser rörande olika frågor kring försöksdjursverksamheten. Utskottet konstaterade att det skett en markant utveckling mot ett ökat utnyttjande av alternativa metoder. Av CFN:s statistik framgick också att försöksdjursförbrukningen minskat påtagligt under den senaste tioårsperioden.

Djurförsöksutredningen

Utredningen lämnar i betänkandet (s. 57—59) följande synpunkter i fråga om de alternativa metoderna.

Den medicinska och biologiska grundforskningen sträcker sig över vida områden där försöksdjur måste användas och där djurexperiment inte kan ersättas med olika modelltester baserade på icke-djurförsök. Som exempel kan nämnas fysiologiska och metaboliska studier syftande till ny basal kunskap om centrala biologiska verknings- och funktionsprinciper. Hit hör även sökandet efter nya operationsmetoder, särskilt inom transplantationskirurgien. — — —

Vad som förorsakat stora delar av den försöksdjursetiska debatten är användandet av försöksdjur för att utprova allehanda produkter, mer eller mindre nyttiga, som används i det moderna samhället. Denna kategori av

undersökningar omfattar allt från livsräddande läkemedel till mer eller mindre angelägna konsumtionsvaror. Det är främst inom detta område som s. k. alternativa metoder kan komma till användning. Här styrs behovet av försöksdjur bl. a. av att olika samhällsorgan uppställt en rad regler och föreskrifter — bl. a. innefattande djurförsök — för att skydda medborgarna mot giftiga och skadliga substanser som används i det moderna samhället. Talande exempel är problemen inom områdena läkemedel, arbetarskydd, livsmedel, bekämpningsmedel och miljögifter. Inom bl. a. dessa områden finns föreskrifter om att produkter eller metoder som kan vara skadliga för människor och djur inte får komma ut på marknaden utan att de prövats och godkänts av resp. myndighet. I sådana föreskrifter anges en rad prover och tester som måste göras med avseende på t. ex. LD 50-värden, fiskgiftighet och, i mer speciella fall, giftighet för bin.

Det är främst inom detta vidsträckta testområde som alternativa metoder utvecklats. Genom systematiska, i databanker sammanställda uppgifter om relationen mellan kemisk struktur och biologisk verkan/giftighet kan redan på detta modellstadium vissa substanser utslutas som olämpliga. På den långa vägen mot slutligt godkännande av en substans finns sedan i stigande komplexitetsgrad en rad provrörsmetoder som kan ge god vägledning för bedömningen av ett ämnes verkan på människan. Gemensamt för dessa metoder alltifrån Ames' prov till mer eller mindre fullständiga cellsystem är att de tillsammans ger god information och i många fall kan begränsa användningen av försöksdjur.

Utredningen påpekar att många av de alternativa, på cellsystem baserade metoderna som utgångsmaterial behöver levande djurvävnad och att vävnad från ett djur räcker till flera tester, vilket alltså reducerar förbrukningen av försöksdjur. Utredningen anför vidare att vi inom hela detta testområde där man i dag förbrukar en ganska stor mängd djur kan förvänta en snabb utveckling av nya metoder baserade på hybrid-DNA-teknikens snabba och dramatiska framsteg. Samtidigt med denna utveckling bör enligt utredningens mening de myndigheter som föreskriver djurförsök för produktgodkännande se över sina krav och där möjlighet finns i stället föreskriva tester som ej är direkt djurbaserade.

Kosmetiska tester på djur

Tidigare riksdagsbehandling

Försöksdjursanvändningen inom kosmetikaindustrin har med anledning av motioner behandlats av utskottet bl. a. i betänkandena JoU 1981/82:3 och JoU 1985/86:6. I det sistnämnda betänkandet anförde utskottet att det fanns anledning att inta en restriktiv hållning till djurförsök som förekommer vid framställningen av kosmetika och andra "lyxbetonade" produkter. Enligt vad utskottet erfarit hade dock lantbruksstyrelsen inga uppgifter om att s. k. kosmetikatester av nu aktuellt slag förekom i Sverige. Utskottet vidhöll sin tidigare intagna ståndpunkt att det var viktigt att hithörande frågor togs upp av berörda myndigheter och organisationer i det internationella djurskyddsarbetet. Jordbruksutskottet fäste i sammanhanget också uppmärksamheten på att frågan om märkning av kosmetiska produkter hade behandlats av lagutskottet (LU 1984/85:39), som därvid anfört bl. a.:

Mot bakgrund av det anförda och med beaktande av att det här inte är fråga om produkter som har ett viktigt medicinskt intresse anser utskottet att det är angeläget att man söker få till stånd en begränsning av djurtesterna och en övergång till andra testmetoder. Ett verksam medel härvidlag skulle enligt utskottets mening kunna vara införandet av obligatoriska uppgifter på varuförpackningarna om använda djurtester. Produkter med uppgifter om verkställda djurtester skulle kunna medföra ett köpmotstånd som i sin tur skulle kunna påverka producenterna att använda alternativa testmetoder. Sådana metoder finns också redan tillgängliga på marknaden.

Vad lagutskottet anført hade riksdagen beslutat ge regeringen till känna.

Riksdagsbeslutet borde enligt jordbruksutskottets mening i viss utsträckning kunna tillgodose syftet med motionerna, såvitt då var i fråga. På jordbruksutskottets hemställan beslöt riksdagen att motionerna skulle lämnas utan vidare åtgärd.

Djurförsöksutredningen

Beträffande kosmetikatester på djur och frågan om ett eventuellt författningsmässigt förbud mot sådan typ av djurförsök lämnas i djurförsöksutredningens betänkande (s. 62—63) följande synpunkter.

Utredningen konstaterar att, om man med kosmetika menar skönhetsmedel i egentlig mening, djurförsök för framställning av sådana produkter sannolikt inte förekommer i vårt land annat än i mycket begränsad omfattning. Gränsdragningen mellan kosmetika och vissa hygienprodukter av högre "nyttighetsgrad" är dock inte helt klar. Man kan som exempel nämna tvål, tandkräm, hårschampo m. m. Sådana undersökningar kan t. ex. vara inriktade på att öka valmöjligheterna för allergiker. Vidare finns vissa skyddskrämer som av arbetarskyddsskäl används i den kemiska industrin. Av det anförda framgår att "nyttigheten" eller behovet av vissa produkter inte alltid är ett entydigt begrepp. Så länge som dessa produkter tillhör vår vardagsmiljö bör de enligt utredningens mening för övrigt vara dokumenterat tillförlitliga från hälsosynpunkt på samma sätt som gäller för vissa andra produkter, t. ex. livsmedel och hygienartiklar.

Utredningen finner inte någon anledning att föreslå några åtgärder som skulle innebära att de aktuella försökstyperna särbehandlas.

Djurförsökens vetenskapliga relevans

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare prövat motionsyrkanden som gällt frågan om djurförsökens relevans. I sitt av riksdagen godkända betänkande JoU 1983/84:12 anförde utskottet följande (s. 5):

Sedan lång tid tillbaka råder stor enighet om att djurförsöken ofta är oundgängliga inom den vetenskapliga forskningen, främst på det medicinska området. För flertalet bedömare torde det framstå som uppenbart att denna forskning skapat bättre möjligheter att förebygga och bota sjukdomar och annat mänskligt lidande. På andra områden, där djurförsöken inte är lika

försvarbara från etisk synpunkt, har utskottet funnit anledning att ifrågasätta vissa typer av djurförsök, om än från andra utgångspunkter än dem som tas upp i motion 1982/83:1623 (se t. ex. JoU 1981/82:3). Utskottet kan dock inte dela motionärens bedömning att det finns anledning att generellt ifrågasätta djurförsökens vetenskapliga relevans för mänskliga förhållanden. Motionen torde i denna del få tillgodoses i första hand genom en övergång till alternativa metoder i de fall detta är vetenskapligt motiverat. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet ifrågavarande motionsyrkande.

I betänkandet JoU 1985/86:6 behandlade utskottet ånyo frågan om djurförsökens relevans med anledning av en motion. Vad som anförts i denna motion gav ej utskottet anledning att ändra den ståndpunkt som utskottet tidigare intagit. Utskottet utgick från att det i de fall som motionären åsyftade, dvs. när den vetenskapliga relevansen kunde sättas i fråga, skedde en successiv övergång till alternativa försöksmetoder. En sådan utveckling torde enligt utskottets bedömning ligga i forskningens eget intresse. Med det anförda avstyrkte utskottet den ifrågavarande motionen, vilket riksdagen godkände.

Export av icke destinationsuppfödda försöksdjur

Vid verksamhet som avses i 12 § första stycket djurskyddslagen får endast användas djur som har fötts upp som försöksdjur, s. k. destinationsuppfödning. Sådan uppfödning får ej ske utan lantbruksstyrelsens tillstånd. Lokaler för försöksdjur skall godkännas av lantbruksstyrelsen innan de tas i bruk.

Enligt lantbruksstyrelsens bestämmande (LSFS 1984:50) gäller tills vidare vissa undantag från bestämmelserna om destinationsuppfödning m. m. Undantaget avser följande djurslag: Häst och klövbärande husdjur, vilda däggdjur och vilda fåglar, pälsdjur, utom kanin, fjäderfä, kräldjur, groddjur, fiskar, rundmunnar och ryggradslösa djur.

Bestämmelserna i veterinära utförelsekungörelsen (1958:552) har till syfte att förebygga spridning av smittsamma djursjukdomar och att tillgodose djurskyddsintresset. Något krav på kontroll av att försöksdjur som exporteras är destinationsuppfödda finns inte i denna kungörelse eller i någon annan författning.

Användning av apa som försöksdjur

I Sverige används apa som försöksdjur framför allt inom poliovaccinframställningen. Under 1982—1984 har det årligen i inköpsförteckningarna registrerats mellan 550 och 848 apor. Den högsta siffran utgör förbrukningen för 1984. På sikt kan en minskning av behovet av apa förväntas då man på statens bakteriologiska laboratorium (SBL) planerar att övergå till ett vaccin framställt på cellkultur. SBL räknar med att successivt upphöra med apaanvändningen. Anledningen till att det dröjt längre än planerat att påskynda avvecklingen av denna användning är att en polioepidemi i Finland

åren 1984—1985 ändrade förutsättningarna och medförde en ökad efterfrågan på det poliovaccin som SBL tillhandahåller. Dessutom hade tillkommande kunskap gett vid handen att resurser för rening och kontroll av vacciner framställda på kontinuerliga cellinjer, t.ex. Vero-celler, måste byggas upp till väsentligt högre nivå än vad som tidigare bedömts erforderligt. Mot bakgrund av detta har SBL parallellt med installation av apparatur för framtagande av cellbaserat vaccin fortsatt att framställa vaccin med hjälp av primära apoceller för att komplettera säkerhetslagren som riskerade att bli tömda. SBL utnyttjar för denna kompletterande vaccinproduktion tidigare importerade apor, för närvarande ca 300 apor per år, vartill kommer ca 30 apor för kontrolländamål. Behovet av apor för kontroll av vaccinet kommer att bestå även efter övergången till en ny produktionsmetod.

Utskottet

I betänkandet behandlas ett antal under den allmänna motionstiden 1986 väckta motioner om djurförsöken.

Utskottet vill till en början erinra om att många av de frågor som aktualiseras i motionerna behandlats av djurförsöksutredningen, vars betänkande (Ds Jo 1986:3) Etisk prövning av djurförsök remissbehandlats och för närvarande övervägs inom jordbruksdepartementet. Arbetet med djurförsöksfrågorna samordnas i viss omfattning med den totalöversyn av djurskyddslagen (1944:219) som pågår inom departementet.

Prövningsystemet m. m.

I motion Jo505 av Mats O Karlsson m. fl. (s) förordas att de djuretiska nämnderna bör ges en starkare ställning (yrkande 2). För att verkligen kunna stoppa djurförsök är det enligt motionärernas mening viktigt att nämndernas sammansättning ändras så att inte en majoritet av nämndledamöterna på olika sätt är knutna till försöksdjursanvändningen och därmed har intressen i en fortsatt sådan användning. Motionärerna anser vidare att tillsynen över försöksdjurshandlingen bör skärpas (yrkande 5). Det är enligt motionärernas mening viktigt att lokaler, bürar och rastgårdar utformas så att försöksdjuren tillåts ett naturligt beteende så långt detta är möjligt. I motionen hävdas dessutom att krav måste ställas på utbildning för den personal som sköter djuren.

I motion Jo515 av Viola Claesson och Jörn Svensson (båda vpk) förordas att myndigheterna måste ges direktiv att följa 1978 års försöksdjurslagstiftning så att tillämpningen bättre stämmer överens med intentionerna bakom lagstiftningen (yrkande 1).

I motion Jo521 av Karl Erik Olsson m. fl. (c) föreslås (yrkande 2) vissa ändringar i sammansättningen av de etiska nämnderna. I praktiken finns det, påpekar motionärerna, vanligen en klar majoritet av ledamöter som på ett eller annat sätt är knutna till försöksdjursanvändningen. En ökad representation av forskare med erfarenhet av alternativa metoder, politiskt förtroendevalda och företrädare för djurskyddsintressen bör enligt motionen

övervägas. Vidare bör införas jävsbestämmelser som hindrar att en ledamot som deltar i prövningen av ett djurförsök också är anställd vid det företag som skall utföra försöket. I motionen förordas dessutom att en regel införs som föreskriver att ett djurförsök som är under prövning i en etisk nämnd inte bör få prövas förrän nämnden fattat sitt slutliga beslut. Hanteringen av djuret före och efter ingreppet bör också omfattas av prövningen. Motionärerna efterlyser en bättre statistik över djurförsöken i Sverige.

Utskottet understryker vikten av att de etiska nämnderna har en mångsidig sammansättning och att möjligheterna att använda alternativa metoder kan bli beaktade, något som utskottet också tidigare framhållit då frågan om nämndernas sammansättning behandlats i riksdagen (se ovan s. 4). Som närmare redovisats ovan (s. 4—5) har i djurförsöksutredningens befäncande lämnats vissa synpunkter och förslag vad beträffar organisationen av den etiska prövningen, de etiska nämndernas funktion och sammansättning m. m. Utskottet anser inte att riksdagen nu genom någon åtgärd eller något uttalande bör föregripa regeringens ställningstagande på grundval av utredningens förslag i dessa delar och av vad som framkommit vid remissbehandlingen därav. Med hänsyn härtill förordar utskottet att motionsyrkandena i aktuella delar lämnas utan åtgärd.

I anslutning till de i motion Jo521 framförda förslagen rörande införande av dels vissa jävsbestämmelser, dels regler som förhindrar påbörjandet av djurförsök innan den etiska nämnden prövat ansökningsen vill utskottet hänvisa till djurförsöksutredningens förslag som i dessa hänseenden i allt väsentligt tillgodoser motionärernas önskemål (se s. 4—5). Även såvitt nu är i fråga bör enligt utskottets mening regeringens bedömning och förslag avvaktas innan riksdagen tar ställning. Utskottet föreslår därför att motionen i dessa delar inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet utgår från att regeringen vid sin översyn av djurförsöksfrågorna kommer att beakta behovet av ändringar i regelsystemet på området med hänsyn till Sveriges åtaganden enligt Europarådets konvention om skydd för djur (ryggradsdjur) som används för försök och andra vetenskapliga ändamål. Därvid förutsätts att bl. a. de i motion Jo505 berörda utbildningsfrågorna samt önskemålet i motion Jo521 om en bättre djurförsöksstatistik kommer att uppmärksammas. Mot denna bakgrund bör enligt utskottets mening motionerna i nu nämnda delar inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vad därefter gäller den i motionerna Jo505 (yrkande 5) och Jo521 aktualiserade frågan om försöksdjurens behandling och förvaring vill utskottet erinra om att den allmänna tillsynen över djurens vård och behandling ankommer på de kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnderna. Någon anledning att förorda en annan lösning av tillsynsfrågan har utskottet inte kunnat finna. Det bör tilläggas att djurförsöksutredningen ansett det naturligt att frågor om djurens vård och förvaring i större omfattning än som för närvarande är fallet bör omfattas av den etiska prövningen. Motionsyrkandena avstyrks därför.

Utskottet vill påpeka att riksdagen senare kan få anledning att pröva tillämpningen av djurförsökslagstiftningen med anledning av förslag från regeringen som kan bli resultatet av den översyn av lagstiftningen som

pågår inom jordbruksdepartementet. Något skäl till att nu hos regeringen begära att den ger myndigheterna direktiv att följa 1978 års djurförsökslagstiftning såsom yrkas i motion Jo515 (yrkande 1) kan utskottet därför inte finna. På grund härav avstyrks motionsyrkandet.

LD 50-metoden

I tre motioner yrkas att den s. k. LD 50-metoden bör förbjudas.

I motion Jo505 av Mats O Karlsson m. fl. (s), yrkande 1, framhålls att LD 50-metodens vetenskaplighet är starkt ifrågasatt. Motionärerna hänvisar till att socialstyrelsen slöpat kravet på LD 50-test som förutsättning för att läkemedel skall kunna godkännas. Trots detta förekommer testmetoden fortfarande i Sverige.

Även i motion Jo515 av Viola Claesson och Jörn Svensson (båda vpk) hänvisas till att socialstyrelsen ändrat sina anvisningar när det gäller LD 50-testerna. Vidare åberopas att kemikalieinspektionen inte infört krav på LD 50-bestämningar. Eftersom den starkt kritiserade testmetoden ändå förekommer i Sverige kräver motionärerna att ett förbud mot metoden införs (yrkande 2).

I motion Jo521 av Karl Erik Olsson m. fl. (c) framhålls att en djurförsöksmetod som uppenbarligen redan nu skulle kunna avvecklas helt är LD 50-testet (yrkande 3). Det hävdas att testmetoden är vetenskapligt otillförlitlig och endast innebär onödiga lidanden för djur. I USA har myndigheterna därför helt avskaffat kravet på LD 50-test. Motionärerna anser att en motsvarande åtgärd snarast bör vidtas i Sverige.

Utskottet vill till en början nämna att det i Sverige och många andra länder finns föreskrifter om att läkemedel, bekämpningsmedel och vissa andra ämnen måste testas i fråga om akut toxicitet innan de släpps ut på marknaden. Den vanligaste metoden är LD 50-metoden. LD står för "lethal dose" (dödlig dos) och 50 för 50 %. Testet, som vanligen utförs på råttor och möss, innebär således att man tar reda på vid vilken dos av ämnet 50 % av försöksdjuren dör. Metoden anses av många ha uppenbara etiska nackdelar genom att försöken kräver relativt stora mängder av försöksdjur. Fördelarna består främst i metodens enkelhet.

Utskottet erinrar om att utskottet tidigare haft LD 50-metoden under övervägande (se s. 7—8). I sitt av riksdagen godkända betänkande JoU 1985/86:6 hänvisade utskottet bl. a. till de nya riktlinjer för toxicitetstest m. m. genom LD 50-metoden som fastställdes av socialstyrelsen den 1 januari 1985. Utskottet påpekade att riktlinjerna i allt väsentligt överensstämde med ett av CFN beslutat handlingsprogram, enligt vilket LD 50-metoden skulle tillämpas endast när det gällde vissa produkter med särskilt hög toxicitet.

Utskottet kan konstatera att utvecklingen både utomlands och i Sverige går mot en alltmer minskad användning av LD 50-metoden. Allt flera länder frångår kraven på toxicitetstest genom denna metod. Upplattningen att användningen av metoden på grund av dess uppenbara etiska nackdelar bör begränsas så långt det är möjligt torde ha vunnit en bred internationell anslutning. Mot denna bakgrund kan utskottet instämma i motionärernas grundinställning att testmetoden bör avvecklas.

Beträffande möjligheterna att tillgodose motionärernas önskemål om ett förbud mot metodens användning i Sverige nödgas utskottet dock konstatera att det i nuläget inte är möjligt att överblicka konsekvenserna av en sådan åtgärd. Det är för utskottet t. ex. inte bekant om det i dag finns sådana från bl. a. medicinsk synpunkt fullvärdiga alternativ till LD 50-metoden som helt kan ersätta denna metod. Utskottet kan därför inte tillstyrka att testmetoden förbjuds utan att följderna av ett sådant förbud först blivit närmare belysta. Enligt utskottets mening är det lämpligt att frågan om ett förbud av detta slag övervägs i samband med det arbete med djurförsöksfrågorna som pågår inom regeringskansliet. Utskottet vill i sammanhanget understryka vikten av att alla möjligheter tas till vara för att få till stånd en snar avveckling av testmetoden.

På anförda skäl förordar utskottet att riksdagen med anledning av motionerna Jo505 yrkande 1, Jo515 yrkande 2 och Jo521 yrkande 3 ger regeringen till känna behovet av kraftfulla insatser i syfte att åstadkomma en snabb avveckling av LD 50-metoden.

Alternativa metoder

I flera motioner betonas vikten av ökade satsningar på alternativa försöksmetoder.

I motion Jo505 av Mats O Karlsson m. fl. (s) förordas att CFN bör tillföras ökade medel för stöd till utvecklingen av alternativa metoder (yrkande 3).

I motion Jo509 av Birgitta Hambraeus och Pär Granstedt (båda c) hävdas att tiden är mogen att avskaffa plågsamma djurförsök. Människor önskar inte att medicin och andra kemiska produkter skall förbättras genom att djur tvingas lida. Djurförsökens tillförlitlighet kan också enligt motionärerna starkt ifrågasättas. Motionärerna yrkar att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändringar i berörda lagar så att djurtest kan ersättas med andra metoder.

Enligt motion Jo515 av Viola Claesson och Jörn Svensson (båda vpk) utförs många djurförsök trots att det finns alternativa metoder. Enligt motionärernas mening måste myndigheterna tvingas att godta resultat av alternativa metoder som anses likvärdiga med resultat av djurförsök.

I motion Jo521 av Karl Erik Olsson m. fl. (c) förordas dels en översyn av de allmänt förekommande djurförsöksmetoderna (yrkande 1), dels ökade resurser för forskning kring alternativ till plågsamma djurförsök (yrkande 4). En samlad granskning av samtliga mer vanligen förekommande testmetoder är enligt motionärernas mening angelägen mot bakgrund av det lidande djuren förorsakas därav, mängden djur som drabbas och de vetenskapliga resultat som testerna kan ge. En översyn borde kunna leda till att ett antal testmetoder helt rensas ut. Det skulle också kunna leda till förstärkta forskningsinsatser på vissa områden i syfte att snabbt få fram alternativ till försöksmetoder som är särskilt plågsamma för djuren. I motionen betonas också nödvändigheten av ökade resurser till forskningen om alternativa metoder, vilket bör kunna åstadkommas t. ex. genom avgiftsfinansiering.

I motion Jo528 av Ingvar Eriksson m. fl. (m) anfördes synpunkter liknande de ovan redovisade. Motionärerna hänvisar till Europarådskonventionens krav på att alternativa metoder skall användas om sådana står till buds. Det bör alltid fordras att de ansökningar som ges in till de djurförsöksetiska nämnderna skall innehålla upplysningar om alternativa metoder. Forskarna bör också vara skyldiga att utvärdera sådana metoder och rapportera om dem, framhåller motionärerna.

Utskottet vidhåller sin i tidigare sammanhang framförda uppfattning (se ovan s. 8) att det givetvis är angeläget att användningen av försöksdjur så långt möjligt kan begränsas och att en övergång till alternativa metoder prioriteras. Som närmare redovisats ovan (s. 8—9) har det också skett en betydande utveckling mot ett ökat bruk av alternativa metoder. Till denna utveckling har bl. a. bidragit de forskningsmedel som tilldelas CFN för att främja utvecklingen av alternativa metoder till djurförsök.

För budgetåret 1986/87 har anvisats ett reservationsanslag av 2 577 000 kr. under anslagstiteln Bidrag till djurskyddsfrämjande åtgärder (prop. 1985/86:100 bil. 11 s. 79—80, JoU 1985/86:13 s. 61). Huvuddelen av anslaget kommer enligt CFN att användas för ökade insatser inom området alternativa och kompletterande försöksmetoder. Utskottet vill vidare hänvisa till att läkemedelsindustrin fr. o. m. budgetåret 1984/85 bidrar till finansieringen av forskning om alternativa försöksmetoder m. m. enligt avtal mellan staten och Läkemedelsindustriföreningen.

Enligt utskottets mening görs följaktligen betydande insatser för att stimulera framtagandet av alternativa och kompletterande försöksmetoder. Utskottet förutsätter att berörda företag och myndigheter fortsätter på den inslagna vägen och inte mattas i ansträngningarna att få fram alternativa metoder till djurförsöken. Något sådant särskilt tillkännagivande om behovet av sådana metoder som begärs av motionärerna anser utskottet därför inte vara erforderligt. Motionerna i angiven del bör med hänsyn härtill inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Kosmetiska tester på djur

Frågan om kosmetikatester på djur behandlas i flera motioner.

Enligt motion Jo515 av Viola Claesson och Jörn Svensson (båda vpk) har kosmetikatester på djur felaktigt beskrivits som tillförlitliga och allergiförebyggande. Motionärerna anser att detta slag av tester bör stoppas och att företagen rekommenderas att använda de alternativa tester som utvecklats under de senaste åren (yrkande 3).

I motion Jo516 av Lisbet Calner och Karl-Erik Svartberg (båda s) anfördes att det egentligen är ofattbart att man i den kommersiella jakten på nya, allt mer sofistikerade kosmetiska preparat utsätter djur för svåra lidanden. Det borde enligt motionärernas mening vara en självklarhet för producenterna att omedelbart stoppa dessa plågsamma djurförsök. Då detta emellertid inte görs anser motionärerna att samhället bör ingripa med lagstiftning i syfte att stoppa användandet av försöksdjur för kosmetikaproduktionen.

Även i motion Jo521 av Karl-Erik Olsson m. fl. (c) yrkas förbud mot användning av djurförsök för testning av kosmetiska preparat (yrkande 5).

Förbud mot sådant bruk ligger enligt motionärerna i linje med strävandena att i största möjliga utsträckning begränsa användningen av djurförsök i tester av olika produkter och preparat.

Förbud att utföra tester av kosmetiska och hygieniska preparat på djur yrkas också i motion Jo522 av Martin Olsson (c), yrkande I. Motionären hänvisar till riksdagens beslut våren 1985 (LU 1984/85:39) att ge regeringen till känna vad lagutskottet anfört om kraftfulla insatser för att få till stånd en deklaration på kosmetiska och hygieniska preparat med angivande av om preparatet eller någon av beståndsdelarna testats på djur. Enligt motionärens mening måste riksdagens beslut ses som *ett* steg på vägen mot att stoppa alla djurförsök inom kosmetikaindustrin både i Sverige och i andra länder. Motionären anser att ett förbud mot djurtester av kosmetiska och hygieniska preparat skulle dels leda till ytterligare stöd för strävandena att arbeta fram alternativa metoder, dels bidra till att Sverige i det internationella arbetet kan verka med ökad styrka.

Som utskottet tidigare framhållit då frågan om kosmetiska tester varit aktuell i riksdagen (se s. 9—10) finns det anledning att inta en restriktiv hållning till djurförsök som förekommer vid framställningen av kosmetiska och andra "lyxbetonade" produkter. Enligt vad utskottet erfarit intar man också, åtminstone i Sverige, en starkt restriktiv inställning till de s. k. kosmetikatesterna. Vid den hearing som utskottet hållit med företrädare för Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök upplystes att endast enstaka sådana tester utförts inom landet. De exempel på kosmetikatester som anförts har gällt bl. a. hudkräm och tandkräm.

Trots den mycket begränsade förekomsten av tester av detta slag i Sverige kan det i och för sig finnas skäl att pröva förutsättningarna för att införa ett förbud mot testerna i enlighet med motionärernas önskemål. Utskottet får härvidlag hänvisa till djurförsöksutredningens betänkande där frågan om ett sådant förbud närmare övervägts (se ovan s. 10). Utredningen påpekar att det är svårt att dra en gräns mellan kosmetika och vissa hygienprodukter av högre "nyttighetsgrad". Så länge som kosmetikaprodukterna tillhör vår vardagsmiljö bör de enligt utredningens mening för övrigt vara dokumenterat tillförlitliga från hälsosynpunkt på samma sätt som gäller för vissa andra produkter, t. ex. livsmedel och hygienartiklar.

Utskottet vill understryka angelägenheten av att man vidmakthåller den mycket restriktiva hållningen till användningen av försöksdjur vid framställningen av kosmetika och andra liknande produkter. När det gäller motionärernas önskemål om införande av ett förbud mot kosmetiska tester på djur övervägs detta för närvarande inom jordbruksdepartementet. Utskottet anser att regeringens bedömning och förslag bör avvaktas innan riksdagen tar ställning i denna fråga.

Med det anförda anser utskottet att motionerna i berörd del i viss mån blivit tillgodosedda och därför inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Djurförsökens vetenskapliga relevans

I motion Jo519 av Jörn Svensson m. fl. (vpk) framförs krav på en offentlig utredning av djurförsökens vetenskapliga relevans. I motionen redovisas

utförligt en rad invändningar mot värdet av djurförsök. För studium av invändningarna hänvisas till innehållet i motionen. Motionärerna konstaterar sammanfattningsvis att de logiska och teoretiska invändningarna redan vid ett första påseende är så allvarliga att de ger skäl för en grundlig undersökning om djurförsökens värde. Enligt motionärernas mening framstår det under alla förhållanden som i hög grad tveklaktigt om resultaten av djurförsöken är överförbara på människan.

Även i motion Jo522 av Martin Olsson (c) yrkas (yrkande 2) att en utredning tillsätts för att pröva djurförsökens vetenskapliga relevans. Enligt motionärens mening skulle en opartisk utredning av frågan vara av synnerligen stor vikt för att få rätt perspektiv på djurförsökens roll inom den medicinska forskningen, för allmän testverksamhet och i undervisningen. Djurförsökens verkliga betydelse för samhället, för människorna, för djuren och för naturen skulle också kunna belysas genom en sådan utredning. I strävandena att utveckla alternativa försöks- och testmetoder bör enligt motionärens mening ett led i arbetet vara att verkligen få klarhet om djurförsökens vetenskapliga värde så att inte djurförsök, som kanske inte har relevans för humanbiologiska förhållanden, utförs mer eller mindre slentrianmässigt.

Utskottet erinrar om att frågan om djurförsökens vetenskapliga relevans tidigare behandlats av riksdagen med anledning av motioner (se ovan s. 10—11). På hemställan av utskottet har motionerna avslagits.

Senast prövades frågan hösten 1985 (JoU 1985/86:6), då utskottet inte fann anledning att frångå sin tidigare intagna ståndpunkt att det saknades skäl för att generellt ifrågasätta djurförsökens relevans för humanbiologiska förhållanden. Utskottet utgick från att det i de fall den vetenskapliga relevansen kunde sättas i fråga skedde en successiv övergång till alternativa försöksmetoder.

Några nya omständigheter som motiverar att frågan om djurförsökens vetenskapliga relevans belyses genom en sådan utredning som motionärerna begär eller på annat sätt har inte framkommit i ärendet. Utskottet vidhåller därför sin tidigare uppfattning och förordar att motionerna Jo519 och Jo522 yrkande 2 avslås.

Export av icke destinationsuppfödda försöksdjur

I motion Jo529 av Ingvar Eriksson och Arne Svensson (båda m) behandlas frågan om export av försöksdjur till andra nordiska länder. Motionärerna anser att man i Sverige bör stoppa export av icke destinationsfödda försöksdjur till de andra nordiska länderna. Regeringen bör enligt motionärernas mening ta initiativ till överläggningar med regeringarna i de andra nordiska länderna i syfte att förhindra sådan export.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att det självfallet inte är lämpligt att djur som inte har fötts upp som försöksdjur, dvs. icke destinationsuppfödda försöksdjur, exporteras till andra länder för försöksändamål. Enligt utskottets mening är det därför angeläget att åtgärder vidtas i syfte att förhindra en sådan export. Eftersom det för närvarande inte finns något författningsmässigt stöd för kontroll av att försöksdjur som exporteras är

destinationsuppfödda bör i första hand förutsättningarna för att införa regler om sådan kontroll prövas. Härvid bör givetvis möjligheterna att göra kontrollen effektiv särskilt uppmärksammas.

Utskottet förordar att regeringen i samband med den pågående översynen av djurförsökslagstiftningen även behandlar förevarande spörsmål och lämnar förslag till åtgärder för att förhindra eller kontrollera det slag av export som det här är fråga om. Vad utskottet sålunda anfört bör med anledning av motion Jo529 ges regeringen till känna.

Användningen av apor som försöksdjur

I motion Jo505 av Mats O Karlsson m. fl. (s) yrkas (yrkande 4) att riksdagen ger regeringen till känna att statens bakteriologiska laboratorium (SBL) bör förbjudas att använda apor vid framställning av poliovaccin. Motionärerna uppger att 400 apor förbrukas årligen vid SBL trots att det finns alternativa metoder för framställning av vaccinet. Enligt motionärernas mening måste användandet av apor för vaccintillverkningen snarast upphöra.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är angeläget att användningen av apor vid framställning av poliovaccin upphör. Som närmare redovisats ovan (s. 11—12) har också SBL, som framställer vaccinet, reducerat apanvändningen. Ett allt mindre antal apor kommer att behövas i takt med den successiva övergång till framställning av cellbaserat vaccin som pågår inom SBL. Sedan den nya produktionsmetoden börjat tillämpas fullt ut behövs endast ett mycket begränsat antal apor för kontroll av vaccinet.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att motionens syfte i huvudsak redan är tillgodosett. Motionen i denna del bör därför inte föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *prövningssystemet m. m.*
 - a) att riksdagen avslår motion 1985/86:Jo505 yrkandena 2 och 5,
 - b) att riksdagen avslår motion 1985/86:Jo515 yrkande 1,
 - c) att riksdagen avslår motion 1985/86:Jo521 yrkande 2,
2. beträffande *LD 50-metoden*

att riksdagen med anledning av motionerna 1985/86:Jo505 yrkande 1, 1985/86:Jo515 yrkande 2 och 1985/86:Jo521 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om behovet av kraftfulla insatser för att snarast få till stånd en avveckling av metoden,
3. beträffande *alternativa metoder*

att riksdagen avslår motionerna 1985/86:Jo505 yrkande 3, 1985/86:Jo509, 1985/86:Jo521 yrkandena 1 och 4 samt 1985/86:Jo528,
4. beträffande *kosmetiska tester på djur*

att riksdagen avslår motionerna 1985/86:Jo515 yrkande 3, motion 1985/86:Jo516, 1985/86:Jo521 yrkande 5 samt 1985/86:Jo522 yrkande 1,

5. beträffande *djurförsökens vetenskapliga relevans*
att riksdagen avslår motionerna 1985/86:Jo519 och 1985/86:Jo522
yrkande 2.

6. beträffande *export av försöksdjur*
att riksdagen med anledning av motion 1985/86:Jo529 som sin me-
ning ger regeringen till känna vad utskottet anfört om framläggande
av förslag till åtgärder för att förhindra eller kontrollera export av
försöksdjur.

7. beträffande *användningen av apor som försöksdjur*
att riksdagen avslår motion 1985/86:Jo505 yrkande 4.

Stockholm den 9 december 1986

På jordbruksutskottets vägnar

Karl Erik Olsson

Närvarande: Karl Erik Olsson (c), Håkan Strömberg (s), Grethe Lundblad
(s), Arne Andersson i Ljung (m), Ove Karlsson (s), Lars Ernestam (fp),
Martin Segerstedt (s), Sven Eric Lorentzon (m), Margareta Winberg (s),
Kerstin Gellerman (fp), Jens Eriksson (m), Åke Selberg (s), Lennart Brü-
nander (c), Jan Jennehag (vpk) och Leif Marklund (s).

Reservationer

1. Prövningssystemet m. m. (mom. 1 b)

Jan Jennehag (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 13 med "Utskottet
vill" och slutar på s. 14 med "avstyrks motionsyrkandet" bort ha följande
lydelse:

I anslutning till motion Jo515 yrkande 1 vill utskottet understryka vikten
av att djurförsöksverksamheten begränsas i största möjliga utsträckning.
Enligt utskottets bedömning finns det visst fog för motionärernas uppfatt-
ning att prövningsorganens tillämpning av gällande djurförsökslagstiftning
inte helt överensstämmer med intentionerna bakom lagstiftningen. Som
exempel kan nämnas att många djurförsök utförs trots att det finns alterna-
tiva metoder. Lagstiftningen på området är visserligen för närvarande före-
mål för regeringens överväganden. En tillämpning som bättre stämmer
överens med syftet bakom nuvarande lagstiftning är emellertid enligt ut-
skottets mening så pass angelägen att den snarast bör genomföras utan att
regeringens bedömning och förslag i ämnet först avvaktas. Det får ankom-
ma på regeringen att ge myndigheterna nödvändiga direktiv i nämnda hän-
seende. Vad utskottet sålunda anfört bör med anledning av motion Jo515
yrkande 1 ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 b bort ha följande lydelse:

1. beträffande *prövningssystemet m. m.*

b) att riksdagen med anledning av motion 1985/86:Jo515 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en tillämpning av djurförsökslagstiftningen som bättre stämmer överens med intentionerna bakom lagstiftningen.

2. Kosmetiska tester på djur (mom. 4)

Jan Jennehag (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 17 börjar med "Utskottet vill" och slutar med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att tiden nu är mogen för införande av ett förbud mot kosmetiska tester på djur. Att sådana tester utförs mycket sällan underlättar ett sådant införande och medför att förbudet inte kan antas leda till några nämnvärda svårigheter för kosmetikatillverkarna. Enligt utskottets mening bör inte heller de av djurförsöksutredningen påtalade gränsdragningsproblemen utgöra något avgörande hinder mot ett genomförande av ett förbud av detta slag.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet motionsyrkandena om förbud mot kosmetiska tester på djur. Vad utskottet här anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *kosmetiska tester på djur*

att riksdagen med bifall till motionerna 1985/86:Jo515 yrkande 3, 1985/86:Jo516, 1985/86:Jo521 yrkande 5 och 1985/86:Jo522 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om förbud mot kosmetiska tester på djur.

3. Djurförsökens vetenskapliga relevans (mom. 5)

Jan Jennehag (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "Några nya" och slutar med "yrkande 2 avslås" bort ha följande lydelse:

I motionerna Jo519 och Jo522 yrkande 2 har på ett övertygande sätt diskuterats de allvarliga etiska problem som är förknippade med försöksdjurshanteringen och frågan om försöksresultatens överförbarhet på mänskliga förhållanden. Sistnämnda fråga har hittills bedömts utifrån snäva fysiologiska parallelliteter mellan djur och människor, vilket är vetenskapsteoretiskt otillfredsställande. Som särskilt tvivelaktiga från dessa utgångspunkter framstår experimenten med psykofarmaka på levande djur. Utskottet ansluter sig till motionärernas yrkande att en utredning tillsätts med uppgift att kritiskt undersöka djurförsökens relevans för humanbiologiska förhållanden. Utredningen bör bestå av personer som är obundna av det nuvarande försöksetablissemangets intressen och innefatta personer med vetenskapsteoretisk skolning liksom sådana med kännedom om djurs levnadsvilkor.

Vad utskottet sålunda anfört bör ges regeringen till känna. Utskottets ställningstagande innebär att motionsyrkandena bifalls. JoU 1986/87:11

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *djurförsökens vetenskapliga relevans*
att riksdagen med bifall till motionerna 1985/86:Jo519 och 1985/86:Jo522 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om utredning av frågan om djurförsökens vetenskapliga relevans.